

AGE DISCRIMINATION OF WOMEN AND ITS INTERNATIONAL SOLUTIONS

Sultonova Dilnoza Elmurod qizi¹, Nazarova Muharram Yunus qizi²

2nd year master's degree students in the field of social work at the National University of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4898760>

ARTICLE INFO

Received: 20th May 2021
Accepted: 25th May 2021
Online: 30th May 2021

KEY WORDS

Intergenerational Conflict,
Ageism, Stereotype,
Discrimination, Image,
Violence, Women's

ABSTRACT

This article discusses the term ageism and its impact on women. It aims to prevent women from being discriminated against on the basis of age. Ensuring that women find their place in society and providing them with all-round support is a priority. The relevance of this topic is highlighted in this article.

AYOLLARGA NISBATAN YOSHGA OID DISKRIMINATSIYA VA UNING XALQARO YECHIMLARI

Sultonova Dilnoza Elmurod qizi¹, Nazarova Muharram Yunus qizi²

¹ O'zbekiston Milliy Universiteti Ijtimoiy ish yo'nalishi II-kurs magistratura talabarlari

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20-May 2021
Ma'qullandi: 25-May 2021
Chop etildi: 30-May 2021

KALIT SO'ZLAR

avlodlararo ziddiyatlar,
eydjizm, stereotip,
diskriminatsiya, imidj,
zo'ravonlik, ayollar
vakilligi, himoya Inson
huquqlari deklaratsiyasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ageism atamasi hamda uning ayollarga ta'siri keng yoritilgan. Shu bilan ayollarni yoshga nisbatan diskriminatsiyaga uchrashini oldini olishga qaratilgan. Jamiyatda ayollar o'z o'rnini topishini ta'minlashni, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash ustuvor yo'nalishlardan hisoblanadi. Aynan shu mavzuning dolzarbligi ushbu maqolada yoritilgan.

Avlodlararo o'zaro bog'liqlik muammosini o'rganish juda muhimdir. Sababi jamiyatimiz shunday tuzilgani, undagi har bir jarayon turli xil avlod vakillarining o'zaro aloqalaridan iborat. Avlodlararo o'zaro munosabatlar muammosi abadiy bo'lib, insoniyat jamiyati paydo bo'lganidan beri mavjud. Avlodlararo ziddiyatlar jamiyatning turli xil sohalarida yuzaga kelishi mumkin: oilada, ishda, ta'lim tizimida. Oila noyob ijtimoiy institut, shaxs va jamiyat o'rtasidagi

vositachi, avloddan avlodga o'tib keluvchi qadriyatlarining ko'prigi hisoblanadi. Avlodlararo ziddiyatlar ko'rinishiga "ageism" terminini ham misol qilish mumkin. Ageism-bu odamning yoshiga nisbatan kamsitish (diskriminatsiya). Bu o'zini yetarli darajada idrok etishga va faqat oldindan belgilangan yosh mezoniga javob beradigan odamlar bilan hamkorlik qilishga tayyorligida namoyon bo'ladi. "Ageism" tushunchasini 1969 yilda AQShning qarish bo'yicha milliy instituti

direktori R.N. Butler kiritgan, uni boshqalar tomonidan ma'lum yosh guruhlarini kamsituvchi deb atagan. Keksa odamlar qarish va o'lim bilan bog'liq, shuning uchun odamlar o'zlarini o'limdan uzoqlashtirishga urinib, o'lim qo'rquvini keksalarga nisbatan stereotiplar va xurofotlar bilan almashtiradilar. Agar odamlar faqat keksa yaqinlarining zaifligini ko'rsalar, demak ular o'zlari qarishdan qo'rqishadi. keksa odamlar ko'pincha , sust, maqsadlari yo'q, oila va jamiyat uchun og'irlik, eskirgan qarashlarga ega, zaif va yoqimsiz deb o'ylashadi. Boshqa tomondan, agar odamdan ma'lum bir keksa odam, masalan, do'sti yoki qarindoshi haqida fikr bildirishni so'rashsa, salbiy stereotipni tasdiqlovchi dalillarni taqdim etish odatda ancha qiyin. Qarishdan qo'rqishdan tashqari, yana bir fikr bor: yoshlar va yoshlar yaxshiroq, qarilik va qariyalar esa yomonroq. Keksayish haqidagi mashhur salbiy nuqtai nazar, jamiyatning o'zi ushbu hayot davrini qanday ko'rishi va aks ettirishi bilan chambarchas bog'liq. Yoshni kamsitish deganda odamlarni yoshiga qarab inkor etish yoki cheklash bo'yicha ko'rilgan choralar tushuniladi. Bu odatda yoshga oid e'tiqod natijasida amalga oshiriladigan harakatlardir. Yoshni kamsitish ham shaxsiy, ham institutsional darajada bo'ladi. Shaxsiy darajada, keksa odamga u jismoniy yoki jismoniy mashqlar bilan shug'ullanish uchun juda katta bo'lganligi, masalan, do'stlar va oilalar o'rtasidagi norasmiy basketbol o'yini bilan shug'ullanishi mumkinligi haqida gapirish mumkin. Yoshroq odamga ular ish topish yoki ovqatlanish stolini ko'chirishda yordam berish uchun juda yosh ekanliklarini aytish mumkin. Institutsional darajada ma'lum yoshdagi odamlarning imkoniyatlarini cheklaydigan va ularni boshqalarga inkor etadigan siyosat va ko'rsatmalar mavjud. Masalan, qonunda AQShda haydovchilik guvohnomasini olish uchun barcha yoshlar kamida 16 yoshda

bo'lishlari shart. Yoshni kamsitish ikki o'ziga xos sohada sezilarli ta'sir ko'rsatadi: bandlik va sog'liqni saqlash. Ageism qariyalar va yoshlarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Keksalr va yoshlarning stereotiplari va ularning infantilizatsiyasi, ular bilan aloqa qiladigan himoya tili tufayli keksa odamlar va yoshlarning o'z qadr-qimmatini va xatti-harakatlariga ta'sir qiladi. Keksa odamlar va yoshlar befoyda degan stereotipni ko'p marta eshitgandan so'ng, hatto yoshi kattaroq yoshlar ham o'zlarini qaramog'ida, hissa qo'shmaydigan jamiyat a'zolari kabi his qila boshlashadi. Ular o'zlarini ko'zgu tasvirida idrok qilishni boshlaydilar, ya'ni o'zlarini jamiyat ularni qanday ko'rayotgan bo'lsa, shunday ko'rishadi. Tadqiqotlar shuni ham ko'rsatdiki, keksa odamlar va yoshlar o'zlarining idrok yetishmovchiligi va qadrsizligi to'g'risida ushbu stereotiplarni eshitysalar, ular avvalgidan ham yomonroq ishlashadi. Ushbu stereotiplar o'z-o'zidan amalga oshiriladigan bashoratlarga aylanadi. Beki Levining "Stereotipik mujassamlanish nazariyasiga" ko'ra, keksa yoshdagi odamlar va yoshlar ba'zida ushbu o'z-o'zini stereotiplarni yaratishda qatnashadilar, ularning hayot tarziga ta'sir ko'rsatadigan ushbu stereotiplarni qabul qilib, o'zlariga yo'naltiradilar. Keyinchalik, bu xatti-harakatlar faqat mavjud stereotiplarni va keksa odamlarga munosabatni kuchaytiradi. Ko'pchilik ushbu stereotiplarni yengib, o'zlari xohlagan tarzda yashaydilar, ammo bunday chuqur singib ketgan tarafdashlikdan qochish qiyin bo'lishi mumkin, ayniqsa, siz bolaligingizda yoki o'spirinlingizda "ageism"ga duch kelgan bo'lsangiz.

Ayollarga nisbatan salbiy namoyishlar stereotiplarga bog'liq. Stereotiplar o'zi nima? Bu bizning psixikamizning mudofaa reaksiyasi, miyada ba'zi bir stimulgani yoki vaziyatga bo'lgan asosiy reaksiya. Ayollar

ayniqsa jamiyatda ageismga ko'p duch kelishadi. Ayol o'zini kimligini tushunishi kerak, uning shaxsiy qadri nimada, uni aynan nimaga aylantiradi, o'zini o'zi. Axir, yosh va tashqi ko'rinish bu xususiyatlardan biridir. Siz o'zingizning stereotiplaringizni va xurofotlaringizni yengib o'tishingiz kerak va buning uchun siz qaysi imidjga intilayotganingizni aniqlashingiz kerak: "o'zingizniki" yoki majburlangan. Ayollar erkaklarnikiga qaraganda kamroq ishonchligi va o'zlarini maqtash ehtimoli kamligini ko'rsatadigan tadqiqotlar mavjud. Bularning barchasi qiz jim va kamtar bo'lishi kerak, o'g'il esa faol va tartibsiz bo'lishi kerak degan stereotipdan "o'sadi". Bu ikki tomonlama standartlar. Shuning uchun, siz o'zingizni maqtashni, qadr-qimmatigingizni ta'kidlashni, o'zingizni ifoda etishni o'rganishingiz kerak, chunki agar siz jamiyatni tinglasangiz va "boshingizni pastga" tutsangiz, yaxshi ish topolmaysiz.

Ayollarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash jamiyatimizning ustuvor vazifasi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ayollarning huquqlari bo'linmasdir va u alohida huquqlar bilan birga fuqarolik, siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy huquqlarning barchasini o'z ichiga oladi va ularni bir-biridan ajratib bo'lmaydi. Xotin-qizlarning huquqlariga rioya qilinishi sohasida vujudga kelgan vaziyat jahon hamjamiyatini qattiq tashvishga solmoqda. Ayollarning erkaklar bilan huquqiy tengligiga erishish borasidagi muayyan yutuqlarga qaramasdan, ayollar uchun haqiqiy tenglik hali ham baribir orzuligicha qolib kelmoqda. Ular huquqlarining cheklanishi va xo'rlanishida namoyon bo'layotgan kamsitish hollari ana shundan dalolat beradi. 1993-yil Venada bo'lib o'tgan Inson huquqlari bo'yicha butunjahon konferensiyasi o'z Deklaratsiyasi va Harakat dasturida insoniyat tarixida birinchi marta «Inson, ayollar va qizlar huquqlari

insonning umumiy huquqlarining ajralmas, tarkibiy va bo'linmas qismi ekanligini e'lon qildi. Shuning uchun ichki (milliy), mintaqaviy va xalqaro darajalarda siyosiy, fuqarolik, iqtisodiy, jamoatchilik va madaniy hayotda Ayollarning to'liq va tengma-teng ishtirokiga erishishi, shuningdek, jinsiga qarab diskriminatsiya (kamsitish)laming barcha ko'rinishlariga barham berish xalqaro jamoatchilikning birinchi galdagi maqsadlari hisoblanadi». Ko'p hollarda, ayollarning huquqlari bo'lsa, ular inson huquqlaridan nima uchun ajratib ko'rsatiladi, yoki ular inson emasmi, degan kinoyali gaplar tez-tez uchrab turadi. Bu, albatta, noto'g'ri tushuncha hisoblanadi. Chunki, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasidan boshlab, aksariyat xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar barcha ayol va erkaklarga, qizlar va o'g'il bolalarga ularning barchasi insonlar bo'lgani uchun ham bir xil huquqlar va teng mas'uliyat beradi. Ularning jamiyatdagi o'rni va mavjud munosabatlari bu yerda hech qanday ahamiyatga ega emas. Faqatgina, ayollarning jinsiy va o'ziga xos xususiyatlari hisobga olingan holda, ularning jamiyatning siyosiy, iqtisodiy-ijtimoiy va madaniy hayotidagi ishtirokini yanada faollashtirish va bu sohada ularning teng darajada ishtirok etish imkoniyatlarini yaratib berish uchun ham ularga qo'shimcha maxsus huquqlar va imtiyozlar yaratib beriladiki, ushbu qo'shimcha huquq va imtiyozlar ayollar huquqlarining o'ziga xosligi bilan izohlanadi. Ayollar huquqlari buzildi, degan tushuncha inson huquqlari buzildi, degan tushunchani beradi. Vaholanki, ayollarning huquqlari buzilganda, inson huquqlari buzildi, deb ko'rib chiqilmagan taqdirda, Ayollarning inson zotiga mansubligi inkor qilingan bo'lar edi. Umuman olganda, ayollar huquqlari degan tushuncha ayollarga nisbatan zo'ravonlik, Ayollarning aynan ayol bo'lganligi bois ham ba'zi huquqlarda kamsitilayotganligi uchun

inson huquqlarining alohida huquqlari sifatida shakllanishiga olib keldi.

BMTning statistika ma'lumotlariga ko'ra parlamentlarda Ayollarning vakilligi butun dunyoda asta-sekin o'sib bormoqda va 2010-yilga kelib rekord ko'rsatkichga - 19 foizga yetgan. Parlamentariylarning faqat 11 foizi ayollar bo'lgan 1995-yilga taqqoslaganda jahonda o'sish 67 foizga yetgan. Ayollar faqat 26 mamlakatda parlamentlarning quyi palatalarida 30 foizdan ortiq o'rinni egallaydi va faqat 7 mamlakatda ushbu ko'rsatkich 40 foizdan yuqori. 2010-yil yanvar oyidagi holatiga ko'ra parlamentlarning 269 palatasidan faqat 35 tasida ayollar rais o'rindig'ini band qilgan (bu 13 foizni tashkil etadi), bu 1995-yildagiga qaraganda sezilarli darajada ko'pdir. O'shanda faqat 24 nafar ayol rais bo'lgan. Ijro etuvchi hokimiyat organlarida Ayollarning vakilligi ko'payishi sur'atlari qonun chiqaruvchi hokimiyatdagi vakillikka qaraganda past. 2010-yildagi ma'lumotlar bo'yicha saylangan 151 nafar davlat boshliqlaridan faqat to'qqiz nafari (6 foiz), 192 hukumat boshliqlaridan 11 nafari (6 foiz) ayollardir. Ushbu ko'rsatkichlar 2008-yildagiga qaraganda yuqori. 2008-yilda faqat yetti ayol davlat boshlig'i va sakkiz ayol hukumat boshlig'i bo'lgan. Ayol vazirlarning o'rtacha ulushi 16 foizni tashkil etadi va faqat 30 mamlakatda 30 foizdan ortiqni tashkil etadi. Boshqa jihatdan, jahonning 16 mamlakatida birorta ham ayol vazir yo'q. Jahonning bir qancha mamlakatlarida ijobiy sa'y-harakatlar

yo'li bilan siyosiy jarayonlarda ayollarning ishtirokini kengaytirishning muvaffaqiyatli strategiyasi ishlab chiqilgan. Kvotalash, proporsional vakillik, siyosiy partiyalarda ayollar maqomini mustahkamlash choralari, ayollar siyosiy partiyalarini shakllantirish, partiyalar ichida ayollar birlashmalarini tashkil etish va partiyalararo birlashmalar tuzilishiga ko'maklashish singari strategiya Ayollarning muayyan soni yoki foizini taklif etish kafolati maqsadida ayollarning siyosiy jarayonlarda ishtirokini ta'minlash ishida muhim ekanligini ko'rsatdi. Kvotalar nomzodlar ko'rsatish jarayonida yoxud saylovlar tamom bo'lgandan keyin qo'llaniladi.

Xulosa qilib aytganda, Xorijiy davlatlar amaliyotining tahlili shuni ko'rsatadiki, konstitutsiyaviy me'yorlarni amalga oshirish davomida jinsiy farqlash kuzatiladi. Odatiy, nohuquqiy tushunchalar ko'pincha xotin-qizlar va erkaklarning tengligi tamoyilini inkor etadi. Biroq O'zbekistonda ham gender tengligi tamoyili jamiyat huquqiy madaniyatining bir qismiga aylanganicha yo'q, shu maqsadda jamiyatda shakllangan stereotiplarga barham berishga yo'naltirilgan axborot kampaniyalarini joriy qilish va butun aholi o'rtasida gender savodxonligini yaxshilash, bunda erkaklarning ko'proq ishtirok etishiga urg'u berish choralari bugungi kun xotin-qizlarning ijtimoiy himoyasini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. [С дискриминацией по возрасту сталкиваются в начале и в конце карьеры](#). *yle.fi*. Служба новостей Yle (2012-9-18). Дата обращения: 18 сентября 2012.
2. Якимова Е. В., Торнстон Л. Геронтология в динамическом обществе // Социальная геронтология: современные исследования. — М.: ИНИОН РАН, 1994. — С. 58-68.
3. «Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин и Факультативный протокол к ней» Руководство для парламентариев, ООН, 2004
4. www.cyberleninka.ru